

Олена Гончаренко,

науковий співробітник,

Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського

**НАУКОВО-ІНФОРМАЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ
ПРОВІДНИХ БІБЛІОТЕК ОСВІТЯНСЬКОЇ ГАЛУЗІ:
ТЕНДЕНЦІЇ, НАПРЯМИ, ПЕРСПЕКТИВИ**

У статті проаналізовано щорічне видання «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітнянської галузі». З'ясовано тенденції та кількість книгозбірень, які подають інформацію до Довідника, найактивніші учасники, особливості, форми, види й зміст видавничої продукції та проведених заходів.

Ключові слова: мережа освітнянських бібліотек, наукові та науково-методичні матеріали, вторинні інформаційні ресурси, електронні ресурси, підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Створена у 2003 р. Мережа освітнянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України є найчисленнішою в бібліотечній системі України, вона об'єднує понад 16 тисяч книгозбірень різних видів. Очолює мережу Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського (далі – ДНПБ України) – національний галузевий центр наукових досліджень, генерування та поширення нових знань, історичних надбань у сфері наук про освіту, педагогіки та психології, бібліотечної справи; координаційний, науково-методичний центр мережі освітнянських бібліотек МОН України та НАПН України [3].

Сьогодні сучасна освітнянська бібліотека об'єднує в собі функції освітнього, науково-дослідного та культурного центру. Задоволення інформаційних потреб та запитів користувачів, забезпечення вільного доступу до інформації, знань і культурних надбань, формування профільних документних ресурсів, інформаційно-бібліотечне забезпечення наукових досліджень установ, на базі яких вони

© Гончаренко О., 2019

функціонують, а також забезпечення доступу до них є головним завданням освітянських бібліотек України.

З метою висвітлення роботи освітянських бібліотек щодо їх науково-інформаційної та видавничої діяльності, а також організації науково-практичних та масових заходів, ДНПБ України у 2005 р. в рамках науково-дослідної теми «Створення, становлення і розвиток освітянських бібліотек України (X–XX ст.)» розпочала щорічну підготовку Зведеного плану інформаційно-видавничої діяльності та основних заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників освітянської галузі (далі – Зведений план) [2]. До участі у підготовці видання були залучені провідні освітянські бібліотеки – Державна науково-педагогічна бібліотека України імені В. О. Сухомлинського, Львівська обласна науково-педагогічна бібліотека (ЛОНПБ), Науково-педагогічна бібліотека міста Миколаєва (МНПБ), наукові бібліотеки установ НАПН України, вищих навчальних закладів III–IV рівня акредитації педагогічного та інженерно-педагогічного профілів. Видання містило 214 позиції і було представлено двома розділами: науково-бібліографічна продукція (ДНПБ України, ЛОНПБ та МНПБ) та заходи з підвищення кваліфікації (для шкільних бібліотекарів).

Надалі структура видання удосконалювалась. З 2007 р. видавничу продукцію провідних книгозбірень освітянської галузі була представлена у двох розділах «Наукові та науково-методичні матеріали, що видаються освітянськими бібліотеками» та «Вторинно-документальні інформаційні ресурси мережі освітянських бібліотек», що містить інформацію про підготовку науково-допоміжних бібліографічних посібників, науково-довідкові видання, бібліографічні покажчики, рекомендаційні бібліографічні посібники, бібліографічні списки, бібліографічні огляди, реферативну інформацію, оглядово-аналітична інформацію. У 2009 р. додано новий розділ «Електронні ресурси», в якому представлено інформацію про інформаційно-бібліографічні ресурси провідних освітянських книгозбірень, віртуальні виставки й презентації, мультимедійні полиці тощо.

У 2014 р. переглянуто концепцію видання та змінено його назву на «Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі» (далі – Довідник). Для зручності користування та всебічного розкриття змісту розділів створено допоміжний апарат: тематичний та іменний покажчики. Заходи з підвищення кваліфікації в Довіднику подано за хронологією.

Проаналізувавши активність книгозбірень галузі у поданні інформації до Довідника, можна зробити висновок, що з кожним роком кількість учасників поступово зростає (діаграма). Найактивнішими учасниками Довідника є бібліотеки закладів вищої освіти – 54 % загальної кількості (2012 р. – 73 %). Бібліотеки Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова, Державного вищого навчального закладу «Донбаський державний педагогічний університет», Дрогобицького державного педагогічного університету ім. І. Франка, Миколаївського національного університету ім. В. О. Сухомлинського, Ніжинського державного університету ім. М. Гоголя, Рівненського державного гуманітарного університету, Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка, Харківського національного педагогічного університету ім. Г. С. Сковороди, Національного університету «Чернігівський колегіум» ім. Т. Шевченка щорічно протягом тринадцяти років надають інформацію до Довідника.

Бібліотеки обласних інститутів післядипломної педагогічної освіти становлять 29 % загальної кількості учасників (2012 р. – 20 %), найактивніші з яких – бібліотека комунального вищого навчального закладу Київської обласної ради «Академія неперервної освіти» та спеціальна навчально-педагогічна бібліотека Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти ім. М. В. Островського. У 2018 р. активізували роботу бібліотеки установ Національної академії педагогічних наук України – 8 % загальної кількості учасників.

Аналізуючи науково-інформаційну й видавничу продукцію та заплановані до проведення заходи, слід зазначити, що їх тематика щороку відображає актуальні питання галузі освіти і науки та бібліотечної справи, а саме: впровадження інформаційно-комунікаційних технологій в діяльність освітянських бібліотек, популяризацію читання серед дітей та юнацтва, медіаосвіту на підтримку розвитку дослідницьких якостей учнів, національно-патріотичне виховання, інтеграцію України в Європу; реформу Нової української школи, питання інклюзивної освіти, академічної доброчесності, гендерної політики. Також щорічно готується продукція, присвячена видатним особистостям, ювілярам та з нагоди знаменних та пам'ятних дат. Цього року найактуальніші теми – впровадження універсальної десятикової класифікації в практику роботи бібліотек та відзначення 100-річчя від дня народження Василя Сухомлинського.

Дослідження видавничої діяльності освітянських бібліотек підтвердило, що на сьогодні фахівці книгозбірень при підготовці методичної продукції надають перевагу створенню методичних рекомендацій, практичних, методичних та інформаційно-методичних посібників. Також готуються монографії, збірники наукових праць й матеріалів конференцій та семінарів. Нині видається шість періодичних видань: наукове електронно-періодичне видання «Аналітичний вісник у сфері освіти й науки», наукове видання «Науково-педагогічні студії», науково-методичний часопис «Шкільна бібліотека плюс» (ДНПБ України), науково-методичний журнал «Нова педагогічна думка» (бібліотека Рівненського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти), періодичне видання «БібліоАс» (бібліотека Вінницького державного педагогічного університету ім. Михайла Коцюбинського) та газета «Бібліотечні вісті» (наукова бібліотека Уманського державного педагогічного університету).

Однак більшість видавничої продукції, яку готують фахівці провідних книгозбірень, – це вторинні інформаційні ресурси. В середньому вони становлять 80 % від загальної кількості запланованих видань. Фахівці книгозбірень готують науково-допоміжні, бібліографічні та рекомендовані бібліографічні показники, бюлетені, каталоги виставок, реферативну інформацію, аналітичні матеріали та інформаційно-аналітичні огляди, які укладаються переважно на фондах окремих бібліотек, розкриваючи їх інформаційний потенціал. Перевагу надають бібліографічним спискам та оглядам, в середньому майже 60 % всієї вторинної продукції.

Слід зазначити, що поява повнотекстової електронної інформації та

поширення Інтернету спонукали бібліотеки змінювати технології інформаційного обслуговування своїх користувачів. Провідні бібліотеки освітянської галузі створюють власні сайти та веб-сторінки, де розміщують нароби в електронному повнотекстовому форматі. Проаналізувавши форми видання матеріалів (типографське, принтерне, електронне), поданих у Довіднику, варто зазначити, що починаючи з 2008–2009 рр. все більше продукції почали подавати не тільки в друкованій формі, а й електронній. На сьогодні всі провідні освітянські бібліотеки мають власні сайти або веб-сторінки. Більшість бібліотек мають власні повнотекстові бази даних, електронні каталоги, каталоги нових надходжень та надають електронні послуги.

Важливою роботою є не тільки підготовка Довідника, а й насамперед збір, аналіз і обробка друкованої продукції зазначеної у ньому, оскільки вторинна продукція провідних освітянських бібліотек є складовою Інтегрованого галузевого електронного ресурсу, який створено для популяризації та надання доступу до фондів книгозбірень й інформаційного забезпечення потреб користувачів. Повні тексти даної продукції ДНПБ розміщує на своєму веб-порталі (<http://dnpb.gov.ua>) у розділі «Інформаційна діяльність» та в Електронній бібліотеці. У цьому ж розділі сформовано підрозділ «Бібліографічна продукція мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти України та Національної академії педагогічних наук України», де акумулюється інформація про бібліографічні видання, підготовлені провідними бібліотеками мережі. Тому, звертаємо увагу провідних освітянських бібліотек на обов'язкове представлення на власних сайтах електронних версій видань, які було включено до Довідника, а також передачу друкованої продукції до фонду ДНПБ України.

Водночас простежується збільшення кількості заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі, а саме науково-практичні конференції, науково-методичні семінари, семінари-тренінги, навчальні й проблемноцільові семінари, курси підвищення кваліфікації, практикуми, стажування, круглі столи, засідання клубів та методичні об'єднання, майстер-класи, тренінги, школи молодого бібліотекаря та керівника тощо. Особливої уваги заслуговує збільшення онлайн-заходів, а саме вебінарів, онлайн-семінарів, веб-конференцій, онлайн-курсів підвищення кваліфікації бібліотечних працівників.

Цього року у підготовці Довідника взяла участь 51 провідна освітянська

бібліотека, він налічує 1284 позиції, а саме: «Наукові та науково-методичні матеріали підготовлені освітянськими бібліотеками України» (77 видань), «Вторинні інформаційні ресурси мережі освітянських бібліотек МОН України та НАПН України» (819 видань), «Електронні ресурси» (107 позицій). У виданні представлено інформацію щодо проведення 229 заходів з підвищення кваліфікації бібліотечних працівників запланованих провідними освітянськими бібліотеками.

Необхідно відзначити, що у 2018 р., з метою активізації діяльності освітянських бібліотек у популяризації спадщини видатного українського педагога-гуманіста В. О. Сухомлинського та з нагоди 100-річчя від дня його народження, у Довіднику відкрито розділ «Науково-інформаційна й видавнича діяльність та основні заходи провідних освітянських бібліотек присвячені відзначенню 100-річчя з дня народження В. О. Сухомлинського». Серед запланованих заходів міжнародні та всеукраїнські науково-практичні конференції, педагогічні читання, Всеукраїнський місячник шкільних бібліотек, круглі столи, тематичні виставки, бесіди, лекції, виховні години та ін.

Для широкого загалу Довідник щорічно розміщують на веб-порталі ДНПБ України в розділі «Бібліотечному фахівцю» (<http://dnpb.gov.ua/ua/довідник-діяльності-освітянських-бі/>) та в Електронній бібліотеці Національної академії педагогічних наук України.

У 2018 р. статистика звернень до видання на веб-порталі ДНПБ – 92 завантаження та в Електронній бібліотеці НАПН України – 470 завантажень свідчить про те, що видання стає все більш затребуваним. Інформація про заходи з підвищення кваліфікації дає змогу бібліотечним фахівцям заздалегідь ознайомитись з темами актуальних для них заходів, і спланувати свою участь у них. Щорічна підготовка Довідника сприяє узгодженості функціонування мережі освітянських бібліотек МОН України та АПН України, розширює можливості щодо якісного бібліотечно-інформаційного забезпечення фахівців освітянської галузі, дає можливість більш широкому загалу бібліотечної спільноти ознайомитись з найкращим досвідом своїх колег, підвищити свій рівень кваліфікації.

Список бібліографічних посилань

1. Довідник науково-інформаційної й видавничої діяльності та основних заходів, спрямованих на підвищення професійної майстерності бібліотечних працівників освітянської галузі / НАПН України, ДНПБ України

ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад. : О. Л. Гончаренко, І. І. Хемчян; наук. ред. і від. за вип. І. І. Хемчян]. Київ, 2018. 119 с. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/directory_2018.pdf

2. Організаційно-управлінські документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України (2000–2005 рр.) / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад. : Хемчян І. І., Здановська В. П. ; наук. ред. : Рогова П. І., Букшина Т. Ф.]. Київ, 2006. 252 с.

3. Положення про організацію науково-методичного забезпечення діяльності мережі освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Академії педагогічних наук України Державною науково-педагогічною бібліотекою України імені В. О. Сухомлинського : затв. вченою радою ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського, протокол № 12 від 26 груд. 2006 р. Організаційно-управлінські, нормативно-інструктивні і методичні документи для освітянських бібліотек Міністерства освіти і науки України та Національної академії педагогічних наук України (2006–2010 рр.) : [збірник. / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [уклад. І. І. Хемчян ; наук. ред. : П. І. Рогова, І. Г. Лобановська]. Київ, 2010. С. 11–16. URL: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/manage_1_4.pdf.

4. Стратегія розвитку Державної науково-педагогічної бібліотеки України імені В. О. Сухомлинського на 2017–2026 роки / Держ. наук.-пед. б-ка України ім. В. О. Сухомлинського ; [авт. Л. Д. Березівська, С. М. Зозуля, Л. І. Страйгородська] ; за заг. ред. Л. Д. Березівської. Київ, 2017. 29 с.

5. Хемчян І. І. Координаційні зв'язки – основа успішної взаємодії бібліотек освітянської галузі України. *Наук. пр. Держ. наук.-пед. б-ки України ім. В. О. Сухомлинського* / АПН України, ДНПБ України ім. В. О. Сухомлинського. Київ, 2008. Вип. 1 : Науково-інформаційне забезпечення освітянської галузі України. С. 298–308.

References

1. Honcharenko, O. L., Khemchian, I. I. (Comp.). (2018). *Dovidnyk naukovoinformatsiinoi i vydavnychoi diialnosti ta osnovnykh zakhodiv, spriamovanykh na pidvyshchennia profesiinoi maisternosti bibliotechnykh pratsivnykyv osvitiianskoj haluzi*. [Handbook for scientific information and publishing activities and main events aimed at improving professional skills of librarians in the sphere of education]. Kyiv, Ukraine: NAPN Ukraine, DNPB Ukraine im. V. O. Sukhomlynsko. Retrieved from http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2015/12/directory_2018.pdf [In Ukrainian].

2. Khemchian, I. I., Zdanovska, V. P. (Comp.). (2006). *Orhanizatsiino-upravlinski dokumenty dlia osvitiianskykh bibliotek Ministerstva osvity i nauky Ukrainy ta Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy (2000-2005 rr.)* [Organizational-managerial documents for educational libraries of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the

Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine (2000-2005)]. Kyiv, Ukraine: APN Ukraine, DNPB Ukraine im. V. O. Sukhomlynskoho. [In Ukrainian].

3. Khemchian, I. I., Rogova, P. I., Lobanovska, I. G. (Comp.). (2010). *Polozhennia pro orhanizatsiiu naukovo-metodychnoho zabezpechennia diialnosti merezhi osvitianskykh bibliotek Ministerstva osvity i nauky Ukrainy ta Akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi bibliotekoii Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho : zatv. vchenoiu radoiu DNPB Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho, protokol № 12 vid 26 hrud. 2006 r.* [Position about the organization of scientific and methodological provision of activities of the network of educational libraries of the Ministry of Education and Science of Ukraine and the Academy of Pedagogical Sciences of Ukraine of the State Scientific and Pedagogical Library of the Ukraine named after V. O. Sukhomlynsky: approved: Academic Council of SSPL Ukraine named after V. O. Sukhomlynsky, Minutes No. 12 of December 26. 2006]. Orhanizatsiino-upravlinski, normatyvno-instruktyvni i metodychni dokumenty dlia osvitianskykh bibliotek Ministerstva osvity i nauky Ukrainy ta Natsionalnoi akademii pedahohichnykh nauk Ukrainy (2006-2010 rr.): [zbirnyk]. (pp. 11-16). Kyiv, Ukraine: Derzh. nauk.-ped. b ka Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. Retrieved from: http://dnpb.gov.ua/wp-content/uploads/2016/02/manage_1_4.pdf [In Ukrainian].

4. Berezivska, L. D., Zozulia, S. M., Straihorodska, L. I. (2017). *Stratehiia rozvytku Derzhavnoi naukovo-pedahohichnoi biblioteki Ukrainy imeni V. O. Sukhomlynskoho na 2017-2026 roky* [Development strategy of V. O. Sukhomlynskyi State Scientific and Pedagogical Library of Ukraine for 2017-2026]. Kyiv, Ukraine: Derzh. nauk.-ped. b-ka Ukrainy im. V. O. Sukhomlynskoho. [In Ukrainian].

5. Khemchian, I. I. (2008). *Koordinatsiini zviazky - osnova uspishnoi vzaiemodii bibliotek osvitianskoii haluzi Ukrainy* [Coordination relations are the basis of the successful interaction of libraries in the Ukrainian educational sector]. (Iss. 1 pp. 298-308) Kyiv, Ukraine: APN Ukraine, DNPB Ukraine im. V. O. Sukhomlynskoho. [In Ukrainian].

Olena Honcharenko,

Research Fellow, Sukhomlynskyi SSPL of Ukraine

Scientific and Information Activities of Leading Libraries Educational Industry: Trends, Directions and Perspectives

The article presents analytical information on the scientific, informational and publishing activities of the leading educational books collections of the educational libraries network at the Ministry of Education and Science of Ukraine and the National Academy of Sciences of Ukraine, as well as on scientific and practical events, aimed at raising the professional level of library workers in the education industry, which are included in the annual edition of the «Handbook for scientific information and publishing activities and main events aimed at improving professional skills of librarians in the

sphere of education». It is found out that the number of books collections, which submit information to the Handbook, increases yearly. The most active participants are the higher education institutions libraries. Most of the publishing products are secondary informational resources, namely, scientific and auxiliary, bibliographic and recommended bibliographic indexes, newsletters, catalogs of exhibitions, abstracts, analytical materials and information analytical reviews. In recent years, there has been a tendency to increase the number of online activities: webinar, online seminars, web conferences, online courses for library staff.

The annual preparation of the publication contributes to the quality library and information provision of specialists in the field of education, gives the opportunity for broader public library community to get acquainted with the best experience of their colleagues, to improve their level of qualification.

Keywords: system of education libraries, scientific and methodical materials, secondary information resources, electronic resources, professional development of librarians.

Стаття надійшла до редакції 8.04.2019 р.